

MEDIJSKA PISMENOST U OBRAZOVANJU BUDUĆIH**NASTAVNIKA**

DUŠANKA POPOVIĆ (UR.): MEDIJSKA PISMENOST, THE EUROPEAN WERGELAND CENTAR, FILOLOŠKI FAKULTET UNIVERZITETA CRNE GORE, 2022

Sonja **Nenezić**, Univerzitet Crne Gore, Filološki fakultet u Nikšiću, sonjan@ucg.ac.me

Review

DOI: 10.31902/fli.44.2023.20

UDK: 316.774:371.12

U saradnji Evropskog Vergelend centra i Filološkog fakulteta Univerziteta Crne Gore, krajem 2022. godine, izdata je publikacija pod nazivom *Medijska pismenost*, nastala tokom realizacije istoimenog modula, koji je za studente studijskih programa Crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti i Srpski jezik i južnoslovenske književnosti organizovala prof. dr Dušanka Popović. Ona se, takođe, potpisuje kao urednica objavljenog izdanja, te nas u tom svojstvu, u predgovoru sa naslovom *O publikaciji*, informiše o tome da je pomenuti modul realizovan u okviru projekta *Priprema budućih nastavnika na Zapadnom Balkanu – obrazovanje za demokratiju i ljudska prava*. Nosioc projekta bio je Evropski Vergelend centar (resursni centar za obrazovanje za interkulturno razumijevanje, ljudska prava i demokratsko građanstvo), a finansijer Ministarstvo vanjskih poslova Norveške. Razvijen je u saradnji s Departmanom IPE Univerziteta za obrazovanje nastavnika iz Ciriha i dvanaest univerziteta iz regiona, među kojima je, u periodu od 2019. do 2022. godine, bio i Univerzitet Crne Gore, odnosno Filološki i Filozofski fakultet, kao fakulteti koji obrazuju nastavnike.

Izborom medijske pismenosti za svoju aktivnost u okviru ovog međunarodnog projekta, Filološki fakultet se rukovodio činjenicom da je ona, prepoznata kao najvažnija kompetencija u 21. vijeku, jedan od ključnih uslova za razvoj demokratske kulture i ostvarivanje aktivne uloge svakog pojedinca u društvu. I još važnije, kako ističe Popovićeva, „digitalizacija i novi oblici medija, sve brži protok informacija i njihova količina, zahtijevaju medijski pismenog nastavnika, kompetentnog da svoje učenike razumije, prati i priprema za kontinuiran i intenzivan susret s medijima različitih vrsta i višeznačnih poruka koje emituju” (1). Zato je studente, kao buduće nastavnike, trebalo podsjetiti na ključne koncepte medijske pismenosti i posebnost medijskog teksta kao konstrukta, načine konstrukcije i dekonstrukcije medijskih poruka, i pojam cenzure sa stanovišta urednika i čitaoca, zatim usmjeriti na

prepoznavanje stereotipa i predrasuda koji prate oblikovanje medijskih poruka, na promišljanje o odgovornosti koju, kao njihovi korisnici i kreatori, imaju, te podučiti da korišćenjem metoda aktivne i interaktivne nastave demonstriraju kreiranje demokratskog okruženja za učenje, pripreme i realizuju časove posvećene medijskoj pismenosti u osnovnim i srednjim školama. Publikaciju upravo i čine tekstovi nastali tokom pobrojanih aktivnosti, za koje su studenti bili veoma zainteresovani.

U uvodnom tekstu *Medijska pismenost – od namjere do realizacije* Dušanka Popović, govoreći o moći i uticaju guste mreže medija u savremenom društvu, te o zamkama brojnih medijskih poruka kojima je ono izloženo, ističe značaj znanja i obrazovanja, odnosno pismenosti svakog njegovog člana u kreiranju sopstvenog životnog okruženja i širenju slobode izbora. Posebno potencira čitalačku pismenost, kao ključnu za analitički i proaktivan odnos prema društvenom okruženju, iz koje, u velikoj mjeri, izvire i na njoj počivaju medijska i njoj bliska informaciona pismenost. Prva se definiše „kao sposobnost da se pristupi, analizira, evaluira i kreira poruka u različitim komunikacijskim formama i podrazumijeva kritičko mišljenje i analitičke sposobnosti za uspješno korišćenje medija”, a druga predstavlja „sposobnost pronalaženja, vrednovanja i efikasne upotrebe informacija, koja obuhvata vještine, znanja i stavove koji se kreću od efikasnih strategija pretraživanja izvora do načina njihove evaluacije, tj. sposobnosti da se procijeni kvalitet, istinitost i valjanost izvora” (6). Autorka nas upoznaje i s razvojem koncepta medijske pismenosti, koji se od potpisivanja Deklaracije o medijskom obrazovanju 1982. godine do danas donekle mijenjao, ali je ostao utemeljen na osnovnoj ideji – komunikacijskim pravima, koja proizilaze iz osnovnih ljudskih prava zagwarantovanim dokumentima međunarodne zajednice (Povelja Ujedinjenih naroda o ljudskim pravima (1945), Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (1950) i Konvencija UN o pravima djeteta (1989)).

U cilju zauzimanja što objektivnijeg stava prema sadržaju medijske poruke, poslenici iz te oblasti formulisali su pet ključnih pitanja za njenu dekonstrukciju, u koje nam Popovićeva pruža uvid: „ko je poruku konstruisao (gledište), koje vrijednosti, životni stilovi i stanovišta se porukom nameću ili se iz nje izostavljaju (oblast morala), koje kreativne tehnike je autor poruke koristio da privuče izadrži pažnju primalaca (estetska oblast), kako istu poruku doživljavaju različiti ljudi i na koje načine (oblast emocija) i zbog čega se poruka šalje (oblast razumijevanja ili kognitivna oblast)” (8). Ona naročito apostrofira značaj jezika u konstruisanju medijske poruke i upozorava na sve prisutniji govor mržnje u gustom medijskom prostoru.

U finalnom dijelu rada autorka razmatra tretman medijske pismenosti u crnogorskom obrazovnom kontekstu, pa podsjeća da se medijsko obrazovanje pojavilo početkom 21. vijeka, u okviru sveobuhvatne reforme crnogorskog obrazovanja započete 2000. godine, te da se najviše stiče kroz nastavu maternjeg jezika i književnosti, kao i u većini evropskih zemalja, a u gimnaziji i u okviru izbornog predmeta *Medijska pismenost*. Osim formalnih oblika obrazovanja, ona ne zaboravlja da pomene kako su medijskom opismenivanju dosta doprinijele različite vladine i nevladine organizacije, lokalne i internacionalne, kroz niz zanimljivih i vrijednih projekata. Ipak, zaključuje Popovićeva, ovoj oblasti nije dat potreban značaj na opštem nivou, o čemu svjedoči nedovoljna razvijenost znanja i vještina neophodnih nastavnicima za uspješnu realizaciju postavljenih ishoda iz oblasti medijske pismenosti, neprepoznavanje potrebe potpunog medijskog opismenivanja svih nastavnika, a ne samo nastavnika maternjeg jezika i književnosti, neiskorišćenost efekata projekata iz oblasti medijske pismenosti itd. Stiče se utisak da na ovom polju pred našom društvenom zajednicom i njenim pojedincima ima još dosta posla, pa u tom smislu kao dragocjenu treba posmatrati i ovu publikaciju i modul iz kojeg je nastala.

U studentskim radovima, koji očekivano čine glavninu publikacije, obrađuju se, na osnovu relevantne literature, brojne teme i donose različiti sadržaji o medijskoj pismenosti, pa su grupisani u četiri poglavlja sa nazivima: *Eseji*, *Dekonstrukcija medijske poruke*, *Pripreme za realizaciju časova sa sadržajima iz medijske pismenosti* i *Vodiči za medijsku pismenost*.

Prvo poglavlje, sačinjeno od tri studentska rada, otvara esej *Biramo li mi medije ili mediji biraju nas?*, u kojem autorka Božica Grujičić govori o tome kako se informativni mediji, u čiji su rad vrlo često upleteni politički subjekti, najčešće biraju u skladu sa ličnim uvjerenjima, političkim, nacionalnim i deološkim stavovima, da je svijest o zamkama u koje se upada konzumiranjem medijskih sadržaja na veoma niskom nivou, te da su rijetki pojedinci koji su otporni na medijske manipulacije, zbog čega medijska pismenost mora biti cjeloživotna aktivnost. Andrijana Vidović, autorka teksta *Medijske manipulacije*, u medijskoj pismenosti vidi spas od medijskih manipulacija kojima su građani svakodnevno izloženi, pogotovo u današnjem „umreženom društvu“ i virtuelnom svijetu, i smatra da samo medijski pismeni građani mogu tvoriti demokratsko društvo, dok bi objektivni i nepristrasni novinari mogli biti čuvari demokratije, koju inače urušavaju manipulacije, lažne vijesti, demagogija, zavođenje stilom i sl. Ona posebno naglašava značaj obrazovanja u formiranju ličnosti sposobne da kritički promišlja i poima

svijet oko sebe. Ulogom obrazovanja, a naročito nastavnika kao organizatora i vodiča časa, u osposobljavanju učenika za kritičko mišljenje, podrobnije se bavio Mensur Padović u radu *Medijsko obrazovanje kao nužnost obrazovnog sistema*. On ukazuje na nedovoljnu angažovanost roditelja u pripremanju djece za učenje, na apsolutnu dominaciju modernih tehnologija u slobodnom dječjem vremenu, te potrebu razvijanja umješnosti kritičke komunikacije s medijima tokom cijelog školovanja. Zato nije dovoljno da medijska pismenost bude samo dio jednog ili više nastavnih predmeta, zaključuje Padović, već je nužno da dobije samostalan predmet, jer samo kompetentne, pismene, kritički nastrojene i medijski obrazovane ličnosti gradiće društvo koje počiva na demokratskim principima i potrebama, među kojima se izdvaja potreba za blagovremenim i tačnim informacijama.

Dekonstrukcija medijske poruke naziv je drugog poglavlja, koje se sastoji iz dvije ilustrovane prezentacije, čiji su autori timovi studenata. Prva predstavlja dekonstrukciju jedne reklamne poruke, s posebnim akcentom na kreativne tehnike i psihološke trikove kojima se privlači pažnja publike, i kreirale su je Andrijana Vidović, Katarina Stamatović i Andrea Vlahović. Druga donosi analizu jednog od saopštenja Ministarstva zdravlja o mjerama tokom pandemije korona virusom, uključujući elemente medijske poruke, doživljaj poruke u zavisnosti od recipijenata, razloge konstruisanja poruke itd., a osmislile su je Jelena Kljajević i Sara Jovović.

U treće poglavlje ušle su pripreme za realizaciju časova sa sadržajima iz medijske pismenosti koje su napisale studentkinje: Sara Jovović, Andrijana Vidović, Radojka Draganić, Božica Grujičić, Jelena Kljajević i Katarina Stamatović, uz podršku prof. dr Popović na Filološkom fakultetu i nastavnika nikšićkih osnovnih škola „Olga Golović“ i „Mileva Lajović Lalatović“ mr Vere Mićunović, Dragane Marojević, Željka Drinčića i Danke Vuletić, koji su im u procesu praktične realizacije bili mentori. Na časovima je organizovano kreiranje odjeljenskih zidnih novina, kroz teme *Novine u našem okruženju, Kakve su naše novine?* i *Uređujemo naše novine*, a uz pomoć priručnika *Živjeti u demokratiji, obrazovanje za demokratiju i ljudska prava, nastavni programi za više razrede osnovne škole*, EDC/HRE Knjiga III. Strasbourg: Council of Europe (Gollob, Krapf, Weidinger, 2008). Ove aktivnosti su sprovedene kroz primjenu metoda aktivnog učenja u interaktivnom nastavnom procesu usmjerenom na učenika i njegovo učenje, kako su i pripremljene, pa mogu poslužiti sadašnjim i budućim nastavnicima kao modeli u realizaciji časova sa temama o medijskoj pismenosti. Osim priprema, ovo poglavlje donosi i tekstove pojedinih nastavnika mentora, i to mr Vere Mićunović,

profesorice crnogorskog-srpskog, bosanskog, hrvatskog jezika i književnosti, i mr Danke Vuletić, profesorice razredne nastave, o medijskoj pismenosti u obrazovnom procesu. One su u pohvalnom tonu opisale svoja iskustva u saradnji sa studentima na projektu iz oblasti medijske pismenosti.

U posljednjem, četvrtom poglavlju predstavljani su ilustrovani vodiči za medijsku pismenost studentkinja Jelene Kljajević i Katarine Stamatović. *Mini-vodič za medijsko opismenjavanje (Mediji za demokratsko društvo)* Jelene Kljajević fokusiran je na nekoliko segmenata: *Mediji – realnost današnjice*, *Kompetencije važne za život*, *Kritičko mišljenje* i *Do medijske pismenosti se dolazi i knjigom*, dok vodič *Medijska pismenost – djeca i mediji* Katarine Stamatović donosi nekoliko savjeta za roditelje, a u vezi s kontrolom, planiranjem i ograničavanjem vremena koje djeca provode na internetu, kao i za samu djecu, u cilju bezbjedne upotrebe društvenih mreža.

Prikazana publikacija se završava programom izbornog modula na osnovu kojeg je i nastala i čije reprezentativne rezultate promovije. Njenom kvalitetu, pored zanimljivih, sadržajnih i inspirativnih radova, u kojima se iz različitih uglova pristupa medijskoj pismenosti, znatno doprinose brojne ilustracije, fotografije, poster, dijagrami, grafikoni i dr. Ovaj pionirski poduhvat, kad je riječ o proučavanju, analizi i realizaciji sadržaja medijske pismenosti na nivou univerzitetskog modula, nastao u specifičnim pandemijskim okolnostima, što ga čini još vrednijim, nesumnjivo će pomoći svim nastavnicima te učenicima i studentima koji se interesuju za predmetnu oblast i doprinijeti osvještavanju značaja razmatrane teme za život i rad u naprednijem i funkcionalnijem društvu.